

HELTAI GÁSPÁR FABULÁIBÓL - 2. rész

Az két ebekről.

Egy valamelly temérdek kölykökkel hasas komondor egy másik ebnek háza elejbe méne és szép szóval kezde könyörgeni annak, mondván: Jó felebarátom, im terhes vagyok kölykekkel és reám érkeze az idő. Kérlek, fogadj bé házadba, hadd kölykezzem ott, mert nincsen szállásom. Felele az eb: Jól van, jöjj be, nyugodjál itt és tedd dolgodat, én addig kimegyek a házból. Midőn ennekutánna megkölykezett volna a komondor és a kölykek valamennyire felnőttenek volna, eljőve az eb és kéré a komondort, hogy ürítené ki a házat. Merthogy magamnak is kell, úgy monda. De a komondor nem akara. Néminemű idő mulva ismét eljőve az eb és haraggal kéré vissza a házat. A komondor is haraggal felele, mondván: Mit háborgatsz engemet méltatlanul? Lám reám támadtál? Meglátod, hogy semmi nem leszen ebből. Erősb vagyok náladnál. És legott fenni kezdé rá a fogát és a kölykeit is reá uszította az ebre. Az szegény eb alásüté fejét és szégyennel elpironkoda onnét.

Értelme:

Arra int e fabula, hogy az ember eszesen cselekedjék és úgy tegyen jót mással, hogy magát kárba ne ejtse. Nem hiába mondták a régiek: Kötve higgyed komádat. Vajh melly ártalmas dolog a hízelkedő beszéd s pokolbéli madár az hipokrita. Egyfelől kenyeret mutat, másfelől követ tart kezében. Így vagyon ez.

Két egérről.

A házi egér útra indult és az úton találkozott a mezei egérrel. És köszöne a mezei egér a házi egérnek és behívá házacskájába és jól tartá makkal, dióval, árpával s egyebekkel. Ennekutánna békével elbocsátá őt. Midőn a házi egér dolgát elvégezte volna, visszamenet betérvén a mezei egérhez, meginvitálta őt vendégségbe városi házához. És hazajutván, bevívé a pincébe, ahol különb-különbféle eleségek valának és monda: Édes atyámfia barátom, vígan lakjál, egyél, igyál, im látod, mindenből elegendő vagyon. Efféle jó eleséggel élek én mindenkor. Monda a mezei egér: Bezzeg jól vagyon dolgoz. Mikoron legjobb lakmározásban volnának, jöve a kulcsár és nagy zörögve nyitogatá az ajtót. Megijedvén az egerek, kezdenek elfutni. A házi egér béfutamodék az ő szokott lyukába, de a mezei egér nem tudván semmi lyukat, ide s tova futosott és csak alig szaladhata el. Midőn a kulcsár elment volna és bereteszelte volna az ajtót, előjőve a házi egér és hívá a mezei egeret és monda: Mit bánkódol e kevés futásért? Lám, megijedtél. Légy vígan! Egyél az jó eledelben. Felele az: Ámbátor tied legyen a jó eledel és a nagy uraság, lakjál vígan, ha nem rettent a mindennapi veszedelem. Már én csak inkább azt akarnám, hogy otthon volnék. Ott noha nincsen különb-különbféle drága eledelem, de békességben élek és minden rettegés nélkül vagyok. Félelem nélkül eszem a keveset, amim nékem vagyon, senki nem háborgat, sem kerget. Te pedig mindenkor rettegsz, mindenkoron félelmes szíved vagyon. Im a háznak minden szurdékában egérfogó vagyon. És a sok macskának se szeri se száma. Ki imide, ki amoda kerget. Nyughatatlan dolog a te dolgoz. Ezokáért elbúcsúozom tőled.

Értelme:

Arra int e fabula, hogy minden ember elégedjék meg avval, amit az Úristen az ő jóvoltából adott néki és ne siessen nagy gazdagságra. Mert a nagy gazdagság mellett a félelem vagyon, az elégtelenség s a nyughatatlanság. Sokan félnek a dúsoktól, de bizony őnekik is sokaktól kell félniök. Nyilván a szegény a gazdag és a nyugalomban élő, de csak ha féli az Úristent. Így vagyon.

A keselyűről, a varjúról meg a csigáról.

Egyszer egy nagy csiga kérkedik vala az ő kevélységében, mivelhogy ő félelem nélkül élne, merthogy jó és erős háza volna, melyet senki meg nem bonthatna. Ezenközben nekiröpile egy

keselyű és megkapá és kezdé vinni. Látván ezt egy varjú, hozzáörpüle és monda a keselyűnek: Bezzeg jó ragadományt kaptál, ám mit érsz vele, hanem ha megtörhetnéd, ugyan jól lakhatnál vele. Ez azonban nehezen tellik ki tőled, mert igen kemény a csiga háza. De tanácsot tudnék adni, hogyan törhetnéd meg könnyen. Mondta a keselyű: Adj tanácsot és megosztom veled a ragadományt. Mondta a varjú: Ihol vagyon egy kőszál, egyenesen igen menj fel az égbe és onnég bocsássad alá a csigát és mikoron a kőszálra esik, legott eltörik és így ehetjük meg. Felörpüle ezokáért a keselyű az égbe és alábocsátá a csigát a kőszálra és midőn annak a héjja összetört volna, hozzákapa a varjú és elcsapá, amíg a keselyű alászálla.

Értelme:

A csigán azt tanuljad, hogyha az Isten jó egészséggel, tisztességgel, marhával, jószággal s egyebekkel szeretett, ne fuvalkodjál fel és el ne bízd magadat. Mert nem állandó az világi dicsőség. Az Isten gyűlöli a kevélyeket és ellenek áll, mint Szent Péter mondja: Ha valaki elbízza és nagynak véli magát, legott nagyobb és hatalmasb támad ő nállánál. És bizony nem mehele el szűzen a keselyű sem. Mert noha dicsőséges és hatalmas, azért sok ravasz varjú vagyon, melly legott megcsalhatja. Ekképpen jára a nyavalyás kincstartó barát, ama Frater György és sok más dúsök Magyarorszában. Mindenki tartson Istentől, dolgában jó lelkiesmérettel járjon el és magát ajánlja az Ő szentséges gondja viselésébe. Akkor bizony nem árthat neki sem ravaszság, sem álnokság. Így vagyon.

A hangyáról meg a tücsökről.

A hangya különb-különbféle magokat gyűjte és horda bé egy oduba. Télben, midőn valamennyire szép idő lett volna, kihordá a nedves magvakat a szélre, hogy megszárazstaná őket. Talála odajönni egy tücsök. Az látván a magvakat, könyörgeni kezdte a hangyának, hogy részt tenne néki benne. Felele a hangya: Tenéked nincs? Felele a tücsök: Jaj bizony nincsen. Mondta a hangya: Mint vagyon ez? Mit műveltél nyárban, hogynem gyűjtöttél semmit. Mondta a tücsök: Akkoron fel-alá szökdeltem és a jó melegben gyönyörködtem és éneklettem. Mondta a hangya: Ha nyárban hivalkodtál és vigadtál, eridj szökellj most is és mondj vigasságos éneket most is. Az én magvaimban bizony nem észel. És bétakarítá az magvakat az oduba.

Értelme:

E fabula arra inti a hivalkodó resteket, hogy ne hivalkodjanak, hanem dolgukban eljárván, munkálkodjanak. Nemcsak az önnön szükségükért, hogy tudniillik magoknak legyen mit enniek, inniok és legyen mivel ruházzák fel magukat, hanem, hogy az ő alattok valókat is eltáplálhassák és az Istennek tiszteletére segítségükre lehessenek adományaikkal, a szegényeknek pedig alamizsnájokkal. Mert mint a bölcs Salamon mondja: A rest kéz szegénységet nemz. A szegénységből koldulás támad, melly igen nagy szégyen és bizony nagy bűn. Azért mondja a bölcs Salamon: Te rest, menj el a hangyához és tanulj bölcsességet tőle. De manapság minden ember kerüli az dolgot. És innét vagyon annyi sok koldus és ülepén lebzselő tolvaj.

A békáról meg az ökrőről.

Egy valamely szép és kövér ökör fel-alá jár vala a szép zöld pázsiton. Ezt látván a béka, magában monda: Bizony szép és nagy állat ez, de mindazáltal én is lehetnék ilyen nagy s ilyen temérdek. Mert ráncos és rücskös a bőröm. Ha ezokáért visszatartom lélegzetemet és felfúvom magamat, én is oly nagy lehetek, mint ez az ökör. És legott kiterjeszté lábait és fel kezdé fúni és nagynak mutatni magát. Monda pedig az ő fiainak: No mint tetszik, fiaim? Vajjon vagyok-e oly nagy, mint az ökör? Felelének az békafiak: Közel sem. Ismét nagyobbra fel kezdé fúni magát és ráncos bőrét nyújtani és monda: No mint tetszik, fiaim, oly nagy vagyok-e már, mint az ökör? Felelének azok: Még sok híjja. Tehát minden erejét reája veté a béka és midőn igen igyekeznék felfuvalkodni, megkezde a bőre harsogni és szakadni és legott kiomla az béle és meghala.

Értelme:

E fabula azt jelenti, hogy minden ember az Úristenre nézzen és amint az Úristen az Ő szent bölcsessége által az ő világbéli állapotját elrendelte, abban megmaradjon és avval megelégedjék. Mert ha valaki az Úristennek akaratját és rendelkezését megúgálja és feljebb kezd hágni az ő testi kívánságából és azt kezdi magának tulajdonítani, amit az Úristen nem néki szánt, sem adott vala, szinte úgy kezd járni, mint az felfuvalkodott béka. Szent Pál mondja: Quid habes, quod non accepisti? Vagyis: Mid vagyon nálad, mellyet nem mástól vettél volna? Ha tehát más adá tenéked, fogadd azt hálaadással. És ne légy kevély. Mert aki adta, nyilvánvaló dolog, hogy ismét el is veheti tőled. Férf meg ezokáért bőrdobben. Ne fuvalkodjál fel. Lassan érnek messze.

A farkasról meg a daruról.

Egy valamely farkas vala nagy kénlódásban, mert egy darab csont akadott vala az torkában. Sok mindent ígére, ha valaki volna, ki megmentené tőle. Talála egy darura és monda annak: Kérlek, ne hagyj el. Hosszú nyakad vagyon, kérlek ne hagyj el, te beérhetsz és kiveheted torkomból a darab csontot. A daru bényula a farkas torkába az ő hosszú nyakával és kivoná a darab csontot belőle. És midőn az ígéretet megkérné a farkastól, felele a farkas: Nem tudom, mit kívánsz? Bezzeg hálaadatlan vagy. Mert szájamban vala az nyakad. S nem tudod-e, melly igen hegyes fogaim vagynak? Nyilván meg kellene köszönnöd, hogy le nem haraptam az fejedet. Ám lásd, ha nem cselekedtem-e jól veled? Ezt pedig meg nem gondolván, eljössz és nem tudom, micsoda jutalmat kívánsz? Hallván ezt a daru, elpirula és elméne.

Értelme:

E fabula azt jelenti, hogy mindenki, aki kárt nem akar vallani, a gonoszságos és álnok embert elkerülje és véle ne társalkodjék. Se jámborságod, se szolgálatod, se jótéted nem használ önállá és semmire sem becsüli azt. Az ő természete az, hogy a jót mindenkoron gonosszal

fűzeti meg. Azért helyesen mondják: Jótétel helyébe jót ne várj. Így vagyon.

A békákról, amikor Jupitertől királyt kíváncsianak és kértenek.

Kezdetben a békák minden munkálkodás és félelem nélkül laknak vala az ő tavukban. Mert senki nem kergeté és nem üldözé őket. E jó állapotban elbízták magukat és kevélységbe esvén, abban egyeztenek meg, hogy királyt kérnének maguknak Jupiter Istentől. Egybegyűlvén ezokáért a békák, erősen és egyenlőképen kezdenek kiáltani Jupiterhöz, hogy királyt adna nekik. Mert király nélkül semmiképpen meg nem lehetnének. Jupiter látván bolondságukat, igen kezdé őket nevetni. Majd ismét kiáltani kezdenek a békák egyenlő szóval. Jupiter, ó Jupiter, legott királyt kívánunk. Mert ugyan nem akarunk anélkül lenni! Jupiter megkönyörüle rajtuk és királyt ada nekik. S egy nagy régi reves tőkét vete alá az égből a tóba, hogy az lenne az békáknak királyok. Midőn a tőke az égből aláesnék a tóba, nagyot puffana a vízben. És a békák igen megijedének a vízben és az fenékre alászállának. Egy kis idő múlva egyik a békák közül kezdé a fejét a vízből feltolni, hogy látná, minemű királyt adott volna nekik Jupiter. Mikoron látta volna, hogy csak egy reves tőke volna az király, egybehívá mind a többi békákat, hogy eljönnének tiszteletüket tenni a királynál. Nagy félelemmel ezokáért elmenvén, megszerencsétetik vala a királyt. És mikoron eszekbe vennék, hogy az élet nélkül való és reves tőke volna csak, kezdék utálni és csúfolni. Végezetül reá kapaszkodván, hátára ülének. Ismét egyenlő akaratból Jupiterhöz kiáltának, hogy ime más királyt adna nekik. Jupiter engede kívánságuknak és meghallgatá könyörgésüket és királyt küldé nekik, a nagy és veres orrú gólyát. Ez hogy közükbe juta, fel-alá kezdé járni és a békák közül a nagyját és kövérét kezdé a csőrével vágni és megenni. Látván ezt a békák, elbúsulták magukat és hálaadatlanságukról és bolondságukról panaszolkodának. És midőn Jupiterhöz kiáltoztak az királynak kegyetlensége okából és ismét változást kívánának, monda Jupiter: Mikoron királyért könyörgöttek énnekem, én nem akarék királyt adni néktek. Merthogy nem akartatok király nélkül élni, jámbor, együgyű és engedelmes királyt adék tinéktek. Ti pedig megúttátok azt és megcsúfoltátok. Ennekutánna szüntelen való kiáltástokra adtam a mostanit, ki eleven és elég gyors. Ezt is immár eluntátok és ismét mást kívántok. Kicsoda győzne tinektek kedvetek szerint való királyt válogatni? Ha engedelmeskedtek néki, jó, ha nem, bőrtökkel fűzetek. Így lesz.

Értelme:

E fabula inti az embereket, hogy kiki mind jó néven vegye Istentől azt a nyugodalmat, mellyel az Isten őtet megszerzette. Nem mindenha jó az, ami jónak tetszik. Jól mondják a közbeszéddel: Aki veszni akar, csak bízsa el magát. Aki nem tud tűrni és nem tud megelégedni avval, amit az Úristen adott neki és feljebb akar hágni és gőgösködni akar, azt az Úristen az ő igaz ítéletiből bizony megbünteti, mint a halászt, aki keszeg után nyul vala és kígyót markol. Sokaknak nem jó a jámbor, együgyű és csendes fejedelem, de az Isten meg tudja torolni ezt avval, hogy olyant ad helyébe, ki nemcsak a gyapjut nyirja el, hanem a bőrt is levonssza és a ciberét bor gyanánt méreti. Bizony Istennek igaz ítélete ez. Így vagyon.

A galambokról, a héjjáról meg az ölyvről.

Egyszer a héjja igen kergeté a galambokat. Egybegyűlvén a galambok, tanácsot tartának, mit kellene művelniök a héjja ellen. És azt végezték, hogy a héjja ellen választanak az ölyvet oltalmul, mondván: Szép madár az ölyü és igen gyors és sokkal erősb a héjjánál, ez megoltalmazhat minket. Az ölyü örömet felvéve az oltalomnak tisztjét. De mindjárást okot kerese és vádolni kezdé a szegény galambokat, mint akik nem jól cselekedtenek volna avval, hogy megvádolták és gonosz nevét költötték az héjjának. És a büntetés ürügye alatt az ölyv össze kezdé fogdosni a galambokat és egyiket a másik után megevé.

Értelme:

E fabula inti a nyavalyásokat és nyomorultakat, hogy nyomorúságokat békességes szívvel és tűréssel szenvedjék el és békétlenségükben ne keressenek se tanácsot, se segédelmet, se oltalmat a gonoszságosoknál. Mert effélék sem Istennel, sem ördöggel nem gondolnak, hanem bizony csak arra áll minden gondolatjuk, hogy mivel tehessenek kárt. Főképpen a szegény ország tanuljon e fabulából, hogy a fejedelmekben ne válogasson és hogy minden apró nyomorúságért ne akarja az fejedelmet megútálni, avagy megváltoztatni, hanem tűrjön és mindent Istentől várjon. Mert bölcs az Isten, tudja ő, minek miképpen kell lennie. Nem siet ő s nem késik. Nem bizony.

A farkasról meg az képről.

Egy valamelly farkas fel-alá járván a mezőn, igen szép faragott álorcát találta az úton. És sokáig forgatván azt, látá, hogy mind élet és agy nélkül való volna és monda: Szép vagy ugyan, de kár, hogy élet nélkül és agy nélkül való vagy. Mert ezokáért semmire sem vagy jó.

Értelme:

E fabula azt jelenti, hogy keveset használ, ha az emberek szép termetűek, nagy szép öltözetekben felruházzák magukat és dicsőséges fényességben járnak, ha tudomány, ész, értelem és bölcsesség nélkül vagynak. Mert micsoda az efféle ember? Csak egy darab hús és két szeme. Mertha a fejét meglátod, az bizony üres tök és kifogyott az Salamon zsírja belőle és megdúlták mindenképpen. Igen mondja tollas süvegű bátyámuram, a nagy gallérja mellett: Nemes ember vagyok én. De ha a feredőben mezítelen ül vala a többi emberek között, bizony Pál, a varga is több bölcsességet tud, hogynemmint ő. Nem efféle cifrázkodásból áll ezokáért a nemesség. Szinte ezenképpen vagyon a szép felcifrázott asszonyi állatoknak is dolga. Szépek, ékesek, lebegősek, tündöklőek, de ha szólasz hozzájuk, tehát menten kiderül, hogy értelem nélkül valók, képek, vázak és csak némi húsok és két szemek. Mire való az efféle? Jó volna madárijesztőnek az kölesföldre. Így vagyon ez.

Az oroszlánról meg az egérről.

Egy valamelly oroszlán elnyújtózván az erdőben, elaluvék. Melléje gyűlvén a mezei egerek, ott játszadoznak vala körüle. És a kergetődzésben az egyik reája szökellék az oroszlánra. Felserkenvén az oroszlán, elkapá az egeret. Monda az egér az oroszlánnak: Kérlek tégedet nagy jó uram, ne haragudjál reám. Ellened nem akartunk vétetni szántszándékkal és semmivel nem akartunk megbántani. Kérlek, megbocsássad vétkeinket, mert bizony csak nyavalyás férgecskék vagyunk mi. Az oroszlán gondolkodni kezde, mondván: Micsoda állat ez? Szegény és nyavalyás kis féreg. Ha ezen akarnál bosszut állani, micsoda volna az? Bizony csak szégyendolog volna. Mert ez ugyan nem arra való, hogy bosszut kellene állanom rajta. Megbocsátá ezokáért minden vétkét őneki és szabadon elbocsátá. S az egér hálaadással válék el tőle. Egy kevés idő múlva az oroszlán mulatni méne az erdőbe. És törbe esvén, igen kezde sírni és ríni és igen jajgata, merthogy látta, hogy foglyul esett volna. Hallván ezt az egér, hamar odasiete a sivalkodásra, hogy meglátná, mi lelte volna az oroszlánt. És mikoron meglátta volna az oroszlánnak fogságát, monda: Ne félj. Légy jó reménységben. Eszembe vagyon a te jótéted, hogy szabadon elbocsátál. Én is ahhoz képest megszemlélem az görcsöket a köteléken és elragom éles fogaimmal azokat és legott megszabadulhatsz. És az egér elragá a köteleknek csomóit és legott megoldódának azok egymástól: És az oroszlán megszabadula és nagy örömmel indula el az erdőbe.

Értelme:

Senki el ne bízza magát az ő uraságában, nagy tekintetességében és nagy méltóságában, hogy magához mérvén megútná a szegényt és a megnyomorultat. Ha valaki valamiben vétkezik ellene és ő netalántán nem látná egyenesnek a dolgot, nem kell ezokáért mindjárt megnyúzni azt. Mert csodálatos az Úristen az ő cselekedetiben és gyönyörködik az alázatosoknak felmagasztaltatásában. Ezokáért tarts az Úristen ítéletétől és meg ne ítéld a szegény nyavalyást, hanem légy engedelkeny és kegyelmes hozzá. Úgy történhetik, hogy noha ő alacsony állapotú és szegény, bizony nagy és igen szükséges dologban is szolgálhat téged és használhat tenéked. Így vagyon.